

СЕКЦІЯ 1 ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ

УДК 330.101.8:338.24

Вашай Ю.В.
кандидат економічних наук
Національного університету водного господарства
та природокористування

НАЦІОНАЛЬНІ ІНТЕРЕСИ ДЕРЖАВИ У КОНТЕКСТІ ДОТРИМАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

NATIONAL INTERESTS IN THE CONTEXT OF ECONOMIC SECURITY

АНОТАЦІЯ

У статті проаналізовано підходи до трактування понять «національні інтереси» та «національні економічні інтереси». Запропоновано формулювання адекватної системи національних інтересів за трьома рівнями їх інтенсивності. Згідно запропонованих рівнів, автором виділено комплекс життєво важливих, важливих та периферійних національних економічних інтересів.

Ключові слова: національні інтереси, національні економічні інтереси, економічна безпека, національна безпека, економічні суперечності.

АННОТАЦИЯ

В статье проанализированы подходы к трактовке понятий «национальные интересы» и «национальные экономические интересы». Предложена формулировка адекватной системы национальных интересов по трем уровням их интенсивности. Согласно предложенным уровням, автором выделен комплекс жизненно важных, важных и периферийных национальных экономических интересов.

Ключевые слова: национальные интересы, национальные экономические интересы, экономическая безопасность, национальная безопасность, экономические противоречия.

ANNOTATION

The approaches to the interpretation of the concept of «national interest» and «national economic interest» are analyzed in the article. The author suggests a formulation of an adequate system of national interests in three levels of intensity. According to the proposed levels the author highlighted the complex of essential, important and peripheral national interests.

Keywords: national interests, national economic interests, economic security, national security, economic contradictions.

Постановка проблеми. У сучасних умовах нестабільності політичної, економічної, соціальної ситуації в Україні й світі ще більшої гостроти набувають питання національної безпеки держави. Це включає як нейтралізацію та зменшення негативного впливу різнотипних загроз, так і дотримання національних інтересів. Адекватно сформована система національних інтересів дозволяє окреслити чіткі напрямки комплексного захисту економіки країни від негативних чинників та реалізацію запланованої економічної політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Склад, поняття та досвід формування національних інтересів держави розглядали як зарубіжні, так і вітчизняні вчені – Д.А. Бол-

дуїн, Й. Джанг, Х. Несадурі, Д.К. Нанто, С.Р. Роніс, В. Ченгі. Л. Абалкін, І.Ф. Бінько, З.С. Варналій, О.А. Гриценко, Б.В. Губський, М.М. Єрмошенко, Я.А. Жаліло, В.В. Кузьменко, В.І. Мунтіян, Г.А. Пастернак-Таранушенко, В.А. Предборський, В.К. Сенчагов, А.І. Сухоруков, В.І. Шлемко. Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Швидкі зміни політичної та економічної ситуації, існування різних підходів до формування національних інтересів, у тому числі в економічній сфері, викликають необхідність подальших досліджень.

Мета статті полягає в аналізі зарубіжного досвіду формування національних інтересів, а також формуванні системи національних економічних інтересів в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Законом України «Про основи національної безпеки України» національні інтереси визначено як життєво важливі матеріальні, інтелектуальні і духовні цінності українського народу як носія суверенітету і єдиного джерела влади в Україні, визначальні потреби суспільства і держави, реалізація яких гарантує державний суверенітет України та її прогресивний розвиток [1].

В економічній теорії сформувались декілька підходів до трактування поняття «національні інтереси».

Так, з погляду представника реалістичного підходу Г. Моргентау, національний інтерес містить два основні елементи: центральний (постійний) та другорядний (мінливий). Постійна складова національного інтересу визначається трьома чинниками: природою інтересу, який має бути захищеним; політичним оточенням, в якому діє інтерес; раціональною необхідністю, що обмежує вибір цілей і засобів для всіх суб'єктів, задіяних на міжнародній арені. Змінна складова визначається обставинами. Раціональною зовнішня політика є тоді, коли вона мінімізує ризик і максимізує вигоду [2, с. 163–164].

Представники «ідеалістичної» школи, зокрема В. Вільсон, вважали, що у визначенні національних інтересів велику роль мають відігравати етика та мораль [3, с. 4].

Законом України «Про основи національної безпеки» визначено пріоритети національних інтересів, у Стратегії національної безпеки України визначено «життєво важливі національні інтереси». Однак слухними вважаємо зауваження колективу авторів І. Романченко, В. Богданович, І. Свида, які, спираючись на досвід США при формуванні національних інтересів, рекомендують більш чітко та обґрунтовано сформулювати комплекс національних інтересів України відповідно до їх рівнів [7, с.]. Автори, зокрема, зазначають, що у США визначають довгострокові корінні національні інтереси в рамках процесу головних стратегічних оцінювань.

Корінні національні інтереси відображають цільність, культурну ідентичність, безпеку – тобто те основне, що забезпечує виживання й розвиток суспільства, і тому залишаються практично незмінними протягом всього історичного терміну [4, с. 193].

Корінних національних інтересів у США визначено три:

- 1) недоторканність країни, її території, громадян та політичних устоїв (суверенітет);
- 2) економічний добробут;
- 3) просування демократії [3, с. 7].

Підтримуємо точку зору авторів також щодо того, що важливо, щоб інтереси не ставали функцією загроз. Якщо уряд починає з оцінювання загроз до концептуалізації інтенсивності інтересів, може статись, що він реагуватиме на певну загрозу з максимальним залученням сил та ресурсів без будь-якого раціонального зв'язку з національними пріоритетами.

В Україні також потрібно сформулювати адекватну систему національних інтересів за трьома рівнями їх інтенсивності.

Так, рівні інтенсивності інтересів визначаються як відповіді на запитання: що трапиться, якщо інтерес не буде реалізовано?

а) життєво важливі: якщо не будуть реалізованими, це матиме безпосередній вплив на корінні національні інтереси?

б) важливі: якщо не будуть реалізованими, це призведе до наслідків, які у решті решт вплинуть на корінні національні інтереси?

в) периферійні: якщо не будуть реалізованими, це навряд чи вплине на корінні національні інтереси [3, с. 8]?

Дещо вужчим є поняття національних економічних інтересів. Професор М.М. Єрмошенко вважає, що під національними економічними інтересами слід розуміти сукупність об'єктивних економічних потреб незалежної країни, задоволення яких забезпечує ефективне функціонування та сталий розвиток її економічної системи, а через неї й економіки [5, с. 19].

Вчений наголошує, що з методологічної точки зору критерієм виявлення тих чи інших

суперечностей у економічній сфері може бути такий підхід: там, де інтереси не співпадають, існують суперечності. З огляду на це об'єктивно існуючими основними суперечностями в економічній сфері є наступні:

– між об'єктивною необхідністю задоволення зростаючих матеріальних і духовних потреб людей і економічними можливостями економічної системи країни для цього;

– між потребами економіки в різних ресурсах, необхідних для її ефективного функціонування, і можливостями їх забезпечення;

– між потребами економіки в ефективно діючому економічному механізмі, заснованому на засадах ринкової економіки, і повнотою та темпами його створення;

– між потребами економічної системи в структурі державного управління і регулювання і системністю та ефективністю її функціонування;

– між національними і регіональними інтересами в економічній сфері;

– між національними економічними інтересами та економічними інтересами первинних ланок народного господарства;

– між національними інтересами в економічній сфері і міжнародними економічними інтересами та економічними інтересами інших країн [5, с. 18].

Вітчизняними вченими пропонується перелік національних економічних інтересів, проте, на нашу думку, вони, як і національні, потребують чіткої систематизації за трьома рівнями інтенсивності: життєво важливі, важливі, периферійні.

Серед життєво важливих національних інтересів України, що стосуються економічної сфери, Стратегією національної безпеки визначено створення конкурентоспроможної, соціально орієнтованої ринкової економіки та забезпечення підвищення рівня життя і добробуту населення [6].

Задля досягнення вказаного життєво важливого інтересу в економічній сфері слід виділити комплекс важливих національних економічних інтересів:

– задоволення об'єктивних потреб населення матеріальними і духовними благами;

– ефективне забезпечення економічних процесів необхідними ресурсами з метою розширеного відтворення;

– забезпечення енергоефективності та оптимального забезпечення економіки енергетичними ресурсами;

– розвиток науково-технічного та інноваційного потенціалу України;

– вдосконалення податкового та бюджетного законодавства з метою оптимального співвідношення доходної та видаткової частини бюджету.

Периферійні інтереси формуються адекватно існуючим економічним ситуаціям, і для їх досягнення формуються окремі бюджетні програми, що сприяють розвитку окремих сфер діяльності суспільства.

Національні інтереси в економічній сфері тісно переплітаються із національними інтересами в інших сферах національної безпеки. Так, Законом України «Про основи національної безпеки України» розглядаються такі сфери національної безпеки: зовнішньополітична; сфера державної безпеки; воєнна сфера та сфера безпеки державного кордону; внутрішньополітична; економічна; соціальна та гуманітарна; науково-технологічна; екологічна; інформаційна [1].

Висновки. Розробка чіткої системи національних економічних інтересів є основою підтримки економічної безпеки держави. Підтримка достатнього її рівня багато в чому залежить від ефективного впливу державних інституцій. Тому формулювання національних економічних інтересів за трьома рівнями їх інтенсивності дозволить чітко структурувати цільові орієнтири та забезпечити досягнення їх у запланованих напрямках.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19.06.2003 р. № 964-IV [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/964-15>.
2. Цыганков А.П. Ганс Моргентау: Погляд на зовнішню політику / А.П. Цыганков // *Влада й демократія: Закордонні вчені про політичну науку*. – М., 1992. – С. 163–164.
3. Романченко І.С. Концептуальні підходи до розроблення механізму безпекового супроводження реалізації національних інтересів // [І.С. Романченко, В.Ю. Богданович, І.Ю. Свіда] // *Наука і оборона*. – 2011. – № 2. – С. 3–10.
4. Веремчук В. Суть, структура та ознаки національного інтересу / В. Веремчук // *Вісник Львівського університету*. – 2004. – № 6. – С. 192–200.
5. Єрмошенко М.М. Національні економічні інтереси: реалізація і захист / М.М. Єрмошенко // *Актуальні проблеми економіки*. – К.: НАУ. – 2001. – № 1–2. – С. 18–24.
6. Про Стратегію національної безпеки України: Указ Президента України від 12.02.2007 р. № 105/2007 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/105/2007>.